

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 30 mars 2021

Mål nr

Ö 2326-20

PARTER

Klagande

1. BL

2. HL

3. JL

Ställföreträdare för 1–3:

CL

AL

Ombud för 1–3: Advokat JH

4. KS

Ombud: Advokat A-CL

Motparter

1. JH

2. M-LH

Ombud för 1 och 2: Advokat NE och jur.kand. AA

SAKEN

Ändring av talan

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges beslut 2020-04-07 i mål Ö 5484-19

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandena.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

KS, BL, HL och JL har yrkat att Högsta domstolen ska fastställa tingsrättens avvisningsbeslut samt tillerkänna dem ersättning för rättegångskostnader i hovrätten.

JH och M-LH har motsatt sig att hovrättens beslut ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

SKÄL

Bakgrund

1. JH och M-LH är barn och enda bröstarvingar till BH och SH. BH avled 2006 och SH ärvde henne med fri förfoganderätt. Han upprättade 2008 ett testamente enligt vilket hans kvarlåtenskap, med undantag för bröstarvingarnas laglotter, skulle tillfalla hans sambo. SH lämnade penninggåvor till sin kusin vid två tillfällen, 300 000 kr den 28 augusti 2014 och 200 000 kr den 9 januari 2015. Under 2015 lämnade han också penninggåvor om sammanlagt 300 000 kr till sin sambos tre barnbarn. SH avled 2017.
2. Bröstarvingarna väckte i september 2018 en fastställsetalan mot kusinen och barnbarnen och yrkade att tingsrätten skulle fastställa att gåvorna var att likställa med testamente med den följderna att bröstarvingarnas laglott ska beräknas utifrån värdet av kvarlåtenskapen efter SH med tillägg av gåvorna, samt att kusinen respektive barnbarnen var skyldiga att återbära så stor del av gåvorna som behövdes för att laglotterna skulle täckas vid arvskiftet efter SH (jfr 7 kap. 4 § ärvdabalken).
3. I oktober 2019 justerade bröstarvingarna sina yrkanden och yrkade fastställelse av att SHs gåvor skulle ”återbäras till dödsboet efter SH i den utsträckning som erfordras för att” bröstarvingarna skulle ”utfå sitt fulla arv efter sin mor BH och sina laglotter efter SH”. Enligt bröstarvingarna hade gåvorna också orsakat en sådan väsentlig minskning av SHs egendom att återbäring krävdes för att bröstarvingarna skulle få ut sitt fulla arv efter BH (jfr 3 kap. 3 § ärvdabalken).
4. Tingsrätten ansåg att taleändringen var otillåten och avvisade därför den justering av talan som hade gjorts. Hovrätten har bedömt att det rör sig om en tillåten taleändring och undanröjt tingsrättens beslut.

Prejudikatfrågan

5. Prejudikatfrågan i målet är om ett nytt yrkande om återbäring av gåva för att säkerställa efterarv enligt 3 kap. 3 § ärvdabalken i ett pågående mål om återbäring till följd av en laglottskränkning enligt 7 kap. 4 § utgör en tillåten taleändring.

Ändring av talan

Väsentligen samma grund

6. Enligt 13 kap. 3 § första stycket första meningen rättegångsbalken får en väckt talan inte ändras. Det är inte fråga om en taleändring om käranden åberopar en ny omständighet till stöd för sin talan utan att saken ändras (tredje stycket).

7. Från huvudregeln om att talan inte får ändras finns ett antal undantag. Ett av dessa är att en kärande får framställa ett nytt yrkande om detta stödjer sig på väsentligen samma grund som det tidigare yrkandet (första stycket 3).

8. Vad som kan anses utgöra väsentligen samma grund berördes kortfattat i förarbetena till rättegångsbalken. Här anfördes som ett exempel en talan om skadestånd på grund av en skadegörande handling som ursprungligen avser krav på ersättning för bl.a. sveda och värk men som sedan utvidgas till att omfatta också krav på ersättning för framtida men. Även om de olika ersättningskraven nödvändiggör delvis olika bedömningar (jfr numera 5 kap. 1 § första stycket 3 skadeståndslagen) ansågs alltså grunden vara väsentligen densamma. (Se NJA II 1943 s. 165.)

9. I exemplet är det i själva verket fråga om en kumulation av flera mål vilka stöder sig på väsentligen samma grund. I den juridiska litteraturen har anförts att rätten att framställa ett nytt yrkande här fyller främst en process-ekonomisk funktion (jfr Per Olof Ekelöf m.fl., Rättegång II, 9 uppl. 2015,

s. 161). I litteraturen anges också att yrkandena för att vara tillåtna måste stödja sig på åtminstone delvis samma rättsfakta och att det inte är tillräckligt att det med hänsyn till gemensam bevisning eller dylikt framstår som process-ekonomiskt gynnsamt att hantera yrkandena samtidigt (jfr Roberth Nordh, *Praktisk process I, Processens ram i tvistemål*, 4 uppl. 2019, s. 80).

Högsta domstolens tidigare avgöranden

10. Frågor rörande taleändring har prövats av Högsta domstolen i flera avgöranden.

11. I ett mål avseende klander av ett testamente med åberopande av att testator inte varit vid sunt och fullt förstånd vid upprättandet förelåg enligt Högsta domstolen inte något hinder mot att alternativt pröva om testamentet inte gällde därför att det hade rivits sönder och därmed återkallats (se NJA 1959 s. 658). Det centrala var här att talan i båda fallen gick ut på att det skulle slås fast att testamentet inte kunde göras gällande. I rättsfallet NJA 2005 s. 295 anlades ett motsvarande synsätt. Målet gällde klander av testamente i vilket det hade framställts ett andrahandsyrkande om jämkning för utfående av laglott. Domstolen tog här hänsyn till att den processuella regleringen i sak nära överensstämde.

12. I rättsfallet NJA 1964 s. 38 konstaterades att det gemensamma för flera yrkanden med krav på redovisning av olika belopp avseende köpeskillingslikvid från en fastighetsförsäljning var den åberopade grunden att det hade förelegat en skyldighet för en fullmaktshavare att redovisa för försäljningsuppdraget. På ett motsvarande sätt bedömdes flera till beloppet olika skadeståndsyrkanden i ett mål om klander av en boutredningsmans förvaltning stödja sig på den gemensamma grunden att boutredningsmannen hade att ge ut vad dödsboet var berättigat till på grund av förvaltningen (se NJA 1966 s. 193). Ett liknande synsätt anlades sedan i rättsfallet NJA 1990 s. 660 avseende klander av arrendesyn. Sedan synen klandrats ansågs käranden därför ha

rätt att utvidga sin talan och framställa nya yrkanden avseende ytterligare brister i arrendestället.

13. Att det vid bedömningen av om kravet på väsentligen samma grund är uppfyllt finns anledning att fästa särskilt avseende vid vad som på ett övergripande plan är det gemensamma för en ursprunglig och justerad talan framgår också av rättsfallet NJA 1995 s. 644. Här hade käranden, ett konkursbo, yrkat att styrelseledamöter i bolaget skulle solidariskt förpliktas betala skadestånd. Den åberopade grunden för talan var ett oaktsamt fullgörande av uppdraget som medfört förlust avseende en viss kreditförsäkring. När sedan yrkandet ändrades, och då baserades på skador som påstods ha drabbat bolaget till följd av andra kreditförsäkringar, ansågs denna ändring tillåten. Domstolen fäste här särskilt avseende vid att den oaktsamhet som lagts till grund för såväl det ursprungliga som det justerade yrkandet hade avsett bristande organisation och kontroll av verksamheten och alltså inte enskilda beslut som fattats av styrelsemedlemmarna.

14. Ett liknande synsätt tillämpades i rättsfallet NJA 2003 s. 460. I målet, som avsåg klander av bodelning, uttalade Högsta domstolen att det är av avgörande betydelse för prövningen vad som typiskt sett ska anses utgöra grunden för ett i klanderprocessen framställt yrkande. Domstolen gjorde här bedömningen att klandertalan fick anses grunda sig på invändningen mot bodelningen som sådan och att talan inte var begränsad till de påstådda felaktigheterna i bodelningen. Det nya yrkandet ansågs därför stödja sig på väsentligen samma grund.

Ändring av talan efter utgången av talefrister

15. En ytterligare fråga vid bedömningen av om en ändring av talan ska tillåtas uppkommer om talefristen för den ändrade talan har gått ut när ändringen görs. I rättspraxis har en enligt rättegångsbalken tillåten taleändring fått göras även efter utgången av talefristen när det gäller talan om återvinning i

konkurs, klander av arrendesyn och klander av bodelning (se NJA 1990 s. 366, NJA 1990 s. 660 och NJA 1997 s. 62).

16. Av rättsfallen framgår att frågan bör lösas utifrån en tolkning av varje enskild regel om talefrist. En utgångspunkt för tolkningen är att en i övrigt tillåten taleändring får göras även efter talefristens utgång, om inte särskilda ändamålsskäl talar i annan riktning (jfr även NJA 1996 s. 751).

Det förstärkta laglottsskyddet och skyddet för efterarv

17. Regleringen i 7 kap. ärvdabalken avser bröstarvinges rätt till och skydd för den laglott som han eller hon är berättigad till. Här finns bl.a. regler som ska skydda bröstarvingen mot att egendomen testamenteras bort. Bestämmelserna i 7 kap. 4 § syftar huvudsakligen till att skydda bröstarvingar mot att en arvlåtare kringgår laglotsreglerna genom att skänka bort sina tillgångar i stället för att upprätta testamente. Om en arvlåtare har gett bort egendom under omständigheter som är att likställa med testamente kan jämkning av gåvan påkallas. Om nedsättning av gåvan ska ske finns det en skyldighet att återbära motsvarande del av gåvan. Det saknar för återbäringskyldigheten betydelse om gåvotagaren var i god eller ond tro. För att kravet ska kunna göras gällande enligt paragrafen krävs att talan väcks inom ett år från det att bouppteckningen avslutades.

18. Genom 3 kap. 3 § ärvdabalken skyddas efterarvingar mot att deras rätt till efterarv går förlorad genom den efterlevande makens förfogande. Vederlag ska utgå för gåva om handlingen har vidtagits utan tillbörlig hänsyn till den först avlidnes arvingar och den har medfört en väsentlig minskning av den efterlevande makens egendom. Om vederlag inte kan utgå ur boet ska återbäring ske under förutsättning att gåvomottagaren var i ond tro om att gåvan medförde förfång för efterarvingarna. För att ett sådant återbäringskrav ska kunna göras gällande krävs att talan väcks inom fem år från mottagandet av gåvan.

19. Enligt båda paragraferna finns det alltså en möjlighet för en arvinge att föra en talan mot gåvotagaren om att gåvan ska återbäras. Det handlar i båda fallen om ett skydd för arvingar mot att deras rätt till arv går förlorad genom gåvor eller liknande (jfr NJA II 1928 s. 306 f., 446 och 453).

Bedömningen i detta fall

20. En första fråga är om bröstarvingarnas justerade yrkande innebar att saken ändå var oförändrad (jfr 13 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken).

21. Det ursprungliga yrkandet, som alltså baserades enbart på 7 kap. 4 § ärvdabalken, avsåg att det skulle fastställas att det fanns en skyldighet för gåvotagarna att återbära så stor del av gåvorna som behövdes för att laglotterna skulle täckas vid arvsförfarandet efter givaren. Det kompletterande yrkandet, som stöds på 3 kap. 3 §, gäller fastställelse av att bröstarvingarna ska utfå sitt fulla arv efter den först avlidne. En lagakraftvunnen dom i ett mål enbart med det förra yrkandet skulle inte ha utgjort ett hinder i rättskraftshänseende mot att väcka en fastställsetalan enligt det alternativa yrkandet. Det är alltså ett nytt anspråk som har gjorts gällande genom justeringen. Saken ändrades därför genom det alternativa yrkandet.

22. Eftersom det senare yrkandet innebar en ändring av talan enligt 13 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken uppkommer frågan om det stöder sig på väsentligen samma grund.

23. Det kan här konstateras att det finns ett antal rättsliga skillnader mellan respektive talan. En talan grundad på 7 kap. 4 § ärvdabalken avser arvet efter den efterlevande maken medan talan grundad på 3 kap. 3 § avser arvet efter den först avlidne maken. För framgång med en talan baserad på 7 kap. 4 § krävs särskilt att gåvohandlingen är att likställa med testamente, att det inte

föreligger särskilda skäl mot återbäring och att talan väckts inom ett år från bouppteckningen. Detta skiljer sig från en talan enligt 3 kap. 3 § som i huvudsak kräver att gåvan medfört en väsentlig minskning av egendomen, att den skett utan tillbörlig hänsyn till den först avlidnes arvingar, att gåvotagaren inte var i god tro och att talan väckts inom fem år från gåvomottagandet. Ytterligare en skillnad av rättsligt slag är att gåvans värde vid tillämpning av 7 kap. 4 § ska bestämmas vid skiftet medan värdet enligt 3 kap. 3 § ska bestämmas vid gåvotillfället.

24. Det som emellertid förenar de båda yrkandena om återbäring är att de baseras på samma saksammanhang. Det handlar om gåvor från samma person med påståendena att gåvorna påverkat den rätt till arv – direkt eller i form av efterarv – som bröstarvingarna har. Respektive talan grundar sig huvudsakligen på invändningar mot gåvorna som sådana och den minskning av boets behållning som dessa medfört. Yrkandena får därför anses stödja sig på väsentligen samma grund.

25. Den ursprungliga talan väcktes inom fem år från respektive gåvotillfälle. Talan ändrades, såvitt avser gåvan om 300 000 kr till SHs kusin den 28 augusti 2014, efter den femårsfrist som gäller enligt 3 kap. 3 § ärvdabalken. Det finns emellertid inte några särskilda ändamålsskäl som bör medföra att en ändring av talan inte ska få göras efter utgången av talefristen (se p. 15 och 16).

26. De justerade yrkandena är därmed tillåtna enligt 13 kap. 3 § första stycket 3 rättegångsbalken. Överklagandena ska därför avslås.

27. Med denna utgång ska parternas yrkanden om rättegångskostnader i Högsta domstolen och hovrätten prövas av tingsrätten i samband med målets avgörande där.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Johnny Herre (referent), Dag Mattsson, Malin Bonthron och Eric M. Runesson
Föredragande har varit justitiesekreteraren Josefin Odelid